

آزمون پویایی گمرکات کشور با اجرای نظام آسیکودا*

دکتر مهدی ابزری ** مصطفی آیتی ***

چکیده

پیام جهانی شدن اقتصاد، با توجه به گسترش مبادلات کالا بین کشورها، ایجاد زمینه‌های مناسب برای گسترش تجارت جهانی را امری اجتناب‌ناپذیر ساخته و این امر خود مستلزم وجود گمرکاتی متناسب با این حجم عظیم مبادلات کالا می‌باشد. وجود گمرک مؤثر و کارا برای هر کشور، نه فقط دولت را در اجرای سیاست‌های ملی و بین‌المللی کمک می‌کند، بلکه می‌تواند یک جریان درآمدی باثبات نیز برای دولت ایجاد کند. از سوی دیگر، به دلیل شفاف نمودن جریان ورود و خروج کالا، می‌تواند تصمیم‌گیرندگان اقتصاد را نیز یاری نماید. یکی از نظام‌های تدوین شده برای تحقق این منظور، آسیکودا¹ نام دارد. گمرک ایران اجرای نظام آسیکودا، توصیه شده از سوی سازمان ملل متحد برای ایجاد تسهیلات تجاری را، از سال ۱۳۷۵ شروع کرده است. روش تحقیق در این پژوهش توصیفی از نوع پیمایشی می‌باشد.

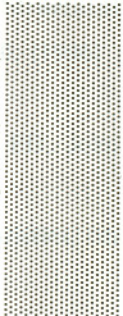
* مقاله حاضر مستخرج از طرح تحقیقی با عنوان "کارایی سیستم آسیکودا در گمرکات کشور از دیدگاه کارکنان و حق‌العمل‌کاران" می‌باشد.

** عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

*** کارشناس ارشد مدیریت دولتی

1. Asycuda (Automated System for Customs Data and Management)

نتایج مهم به دست آمده از مطالعه حاضر عبارت‌اند از: عدم تأثیر نظام آسیکودا در افزایش سرعت و سهولت کارها از دیدگاه حق‌العمل‌کاران، عدم تأثیر نظام در افزایش خدمات گمرکی و کاهش تخلفات گمرکی از دیدگاه هر دو گروه کارکنان و حق‌العمل‌کاران، عدم تأثیر نظام در افزایش مهارت شغلی کارکنان از دیدگاه کارکنان و عدم تأثیر نظام در کاهش هزینه‌ها از دیدگاه حق‌العمل‌کاران.

مقدمه

گمرک به عنوان دروازه تجاری، از دیرباز نقش بسزایی در تجارت خارجی و به تبع آن، در اقتصاد کشورها داشته است.

برکسی پوشیده نیست که یکی از اساسی‌ترین مشکلات اقتصادی کشور در دهه‌های اخیر، تک محصولی بودن آن و اتکای بیش از حد به درآمدهای نفتی است. برای رهایی از این مشکل، توجه به صادرات به عنوان «موتور رشد توسعه اقتصادی» به دلیل ارزآوری، گسترش سرمایه‌گذاری، و رشد تکنولوژی، باعث ایجاد رشد در صنعت داخلی، اشتغالزایی و ثبات اقتصادی و سیاسی خواهد شد. در این میان، نقش گمرک به عنوان مرزبان اقتصادی کشور در گسترش تجارت بین‌المللی و نایل شدن به اهداف رشد و توسعه اقتصادی غیرقابل انکار می‌باشد.

گمرک^۲ به عنوان دروازه تجاری، از دیرباز نقش بسزایی در تجارت خارجی و به تبع آن، اقتصاد کشورها داشته است. پیچیدگی تشریفات ورود و خروج کالا در گمرک و وجود قوانین و مقررات دست و پاگیر از جمله موارد بحث‌انگیز در میان بازرگانان، سیاستگذاران و مجریان جوامع بوده است. با توجه به مبحث کلیدی مزیت نسبی و گسترش روزافزون تجارت، ایجاد زمینه‌های مناسب جهت گسترش تجارت جهانی، امری اجتناب‌ناپذیر است و این خود مستلزم وجود گمرکاتی متناسب با این حجم عظیم مبادلات کالا می‌باشد. اگرچه در دیدگاه عمومی، گمرک به عنوان سدی در برابر گسترش تجارت بین‌المللی قلمداد می‌شود، اما آنچه مسلم است اینکه سازمان گمرک به عنوان بازوی اجرایی و مرزبان اقتصادی دولت، نقش والایی در اقتصاد کشور و کنترل مرزهای اقتصادی آن دارد.

اداره گمرک مؤثر و کارا، دولت را در اجرای سیاستهای ملی و بین‌المللی کمک نموده و کشور را از طریق مبارزه با تقلب و داد و ستد غیرقانونی کالاهای محدود و ممنوع حفاظت می‌کند. همچنین، می‌تواند یک جریان درآمدی باثبات برای دولت ایجاد نماید. گمرکات کارا اطلاعات آماری تجارت خارجی و مورد نیاز برنامه‌ریزی اقتصادی را تهیه می‌کند و باعث تشویق تجارت بین‌المللی می‌شود. با وجود این، سازمان گمرک با روشها و تکنولوژی‌هایی که تاکنون بکار می‌برده، قادر نخواهد بود جوابگوی انتظارات ناشی از افزایش مبادلات کالاها و خدمات باشد و ناگزیر باید متناسب و هماهنگ با شرایط روز، اصلاحات مورد نیاز را جهت همگام شدن با پیشرفت جهانی در خود ایجاد کند.

کنفرانس توسعه و تجارت سازمان ملل^۳ با کمک مشاوران سازمان جهانی گمرک^۴ به منظور یکسان‌سازی، همگون نمودن و تسریع فعالیتهای گمرکی در کشورهای در حال توسعه، نظام یکپارچه گمرکی استاندارد شده آسیکودا را طراحی نموده است. این نظام به گونه‌ای است که در نهایت، ضمن کمک به اقتصاد کشورهای در حال توسعه، به ایجاد یک گمرک روان که بتواند خدمات مناسب به جامعه تجار و دولت ارایه دهد، کمک می‌نماید. همچنین، با راه‌اندازی این نظام، دولت روشهای مؤثر کنترلی را در دست دارد که ضمن افزایش درآمد آن، اطلاعات دقیق، به هنگام و مؤثری جهت تصمیم‌گیریهای اقتصادی در اختیار می‌گذارد. همچنین، تجار با ترخیص سریع کالاهای خود، گردش مالی و کالایی سریعتری خواهند داشت که این خود منجر به درآمد بیشتر برایشان خواهد شد.

گمرک ایران که مانند حس لامسه برای کشور، با حساسیت ویژه‌ای، به عنوان مرزبان اقتصادی نقش کنترل مرزهای اقتصادی کشور را به عهده دارد و در جهت بهینه کردن

3. UNCTAD (United Nations Conference on Trade & Development)

4. WCO (World Customs Organization)

روشهای انجام کار خود از سال ۱۳۷۵، اقدام به اجرای نظام آسیکودا نموده و تاکنون ۲۰ گمرک کشور از جمله گمرکات مهرآباد، غرب تهران، گمرکات شهیدرجائی و شهید باهنر بندرعباس، گمرک بندر امام خمینی، شهریار، جنوب تهران و اصفهان... را به این نظام مجهز نموده است.^۵

مقاله حاضر سعی دارد تا کارایی این نظام را در گمرکات مهرآباد و غرب تهران، به عنوان اولین گمرکات اجرایی که به این نظام مجهز شده و در مجموع ۲۵/۴۱٪ صادرات و ۱۴/۵۱٪ واردات کشور در سال ۱۳۷۸ از این گمرکات صورت گرفته است را بررسی نماید.

جدول ۱ - واردات و صادرات کالا در گمرکات مختلف بر حسب ارزش در سال ۱۳۷۸

صادرات بر حسب ارزش			واردات بر حسب ارزش		
درصد	گمرک	ردیف	درصد	گمرک	ردیف
۱۷/۴۵۶	شهیدرجائی بندرعباس	۱	۴۳/۶۵	شهید رجائی بندرعباس	۱
۱۴/۸۰۶	غرب تهران	۲	۲۰/۷۱۲	بندر امام خمینی	۲
۱۲/۱۷۱	بندر امام خمینی	۳	۷/۳۴۵	مهرآباد	۳
۱۰/۶۰۵	مهرآباد	۴	۷/۱۶۵	غرب تهران	۴

مأخذ: سالنامه‌های بازرگانی خارجی، واردات و صادرات، ۱۳۷۸، دفتر آمار و خدمات ماشینی گمرک ایران.

۱. مبانی نظری

کندی گردش کار و وجود تخلفات که باعث افزایش هزینه‌ها و ازدست دادن فرصتها می‌گردند، از اساسی‌ترین مشکلات موجود در گمرکات کشور می‌باشند. گمرک ایران در

۵. نشریه تخصصی امور گمرکی، شماره ۱۰۷، ۱۳۸۰.

راستای ایجاد تسهیلات تجاری و کاهش مشکلات موجود، اقدام به اجرای نظام تدوین شده آسیکودا نموده است.

به منظور اثر بخشی بیشتر نظام آسیکودا، پیش فرضهای کارکرد مناسب آن را می توان به شرح زیر ذکر نمود:

الف. شفافیت قوانین و مقررات: عدم شفافیت قوانین و مقررات، خود بستری برای کند کاری و ایجاد موانع در سر راه انجام وظایف فراهم می آورد. در این خصوص، به دلیل عدم تسلط ارباب رجوع به قوانین و مقررات، مشاهده سرگردانی وی در سیستم دور از انتظار نمی باشد.

ب. زمینه های تخلف: در صورتی که زمینه های ایجاد تخلف در سیستم رفع نگردد، انتظار اثر بخشی نظام آسیکودا تا حد زیادی غیر واقعی می نماید.

ج. انحصارات درون سازمانی: وجود انحصارات درون سازمان می تواند سیستم را از برخورداری از فرصت های مناسب و توانمندی های بالقوه موجود در سازمان بی بهره نماید. بنابراین رفع انحصارات درون سازمان به پویایی بیشتر نظام آسیکودا کمک می کند.

د. محوریت کارکنان: به منظور اثر بخش کردن نظام آسیکودا و اصولاً پذیرش چنین تغییری توسط کارکنان توجه به نیازهای مادی، معنوی آنها تا اندازه زیادی کارساز است و از این طریق می توان تعلق خاطر کارکنان را برای پویایی سازمان بیشتر نمود.

۲. تعریف آسیکودا

آسیکودا یک نظام مدیریت رایانه ای است که بیشتر روشهای تجارت خارجی را تحت پوشش قرار می دهد.

آسیکودا کنترل کالا را از هنگام ورود تا زمان ترخیص در گمرک اداره می‌نماید. این سیستم، اظهارنامه‌های گمرکی^۶، فهرست‌های کل بار^۷، روبه‌های حسابداری و ترانزیت^۸ را اداره می‌کند. همچنین، داده‌های تجاری برای تحلیل‌های اقتصادی و آماری را فراهم می‌نماید.

"نرم‌افزار آسیکودا در ژنو به وسیله انکتاد طراحی شده است و طبقه عملکرد آن در یک محیط خدمات‌رسانی به مشتری در ریزرایانه‌ها تحت یونیکس^۹ و سیستم‌های عملیاتی داس^{۱۰} و نرم‌افزار سیستم مدیریت پایگاه داده‌های ارتباطی^{۱۱} می‌باشد. همچنین، این نرم‌افزار شامل یک سری مدلهای باز است که می‌تواند براساس نیازمندیهای خاص کشورهایی که از این سیستم استفاده می‌کنند، تطبیق داده شود. این سیستم، کدهای بین‌المللی و استانداردهای بهینه شده به وسیله سازمان بین‌المللی استاندارد^{۱۲}، سازمان جهانی گمرک و سازمان ملل را در نظر گرفته و متناسب با ویژگیهای ملی رژیمهای گمرکی، تعرفه ملی، قانون، ... می‌تواند شکل بگیرد. همچنین، مبادله الکترونیکی داده‌ها را بین بازرگانان و گمرکاتی که قوانین ادیفکت^{۱۳} را بکار می‌برند، امکان پذیر می‌کند.^{۱۴}

6. Customs Declaration

7. Manifest

8. Transit

9. unix

10. Dos

11. RDBMS (Relational database Management system)

12. ISO (International Standards Organization)

13. EDIFACT (Electronic Data Interchange for Administration Commerce Transport)

۱۴. اینترنت، ۲۰۰۰

سیستم آسیکودا آسان‌سازی، گویا کردن روشهای گمرکی مربوطه، ارائه اسناد و ترخیص کالا را تسریع نموده و کلیه هزینه‌های اداری را به حداقل می‌رساند که این خود به کاهش هزینه‌های صادرات و واردات می‌انجامد. تهیه و ارائه داده‌های صحیح و به موقع بازرگانی بین‌المللی که در تصمیم‌گیری سیاستگذاران تأثیر بسزایی دارد نیز از دیگر محاسن این سیستم است.^{۱۵}

در حال حاضر، بیش از ۸۳ کشور جهان، سیستم آسیکودا را به اجرا درآورده که آنها را در سرعت بخشیدن به تشریفات گمرکی، افزایش درآمدهای تعرفه‌ای، کاهش تخلفات و تهیه آمارهای تجاری برای سیاستگذاران یاری می‌دهد.^{۱۶}

۳. ویژگیهای آسیکودا

طراحی سیستم آسیکودا به گونه‌ای است که می‌تواند با ساده‌ترین رایانه‌ها کار کند. کارکردن با سیستم بدین گونه است که با اعلام کلمه رمز، در سطح یک اداره گمرک، می‌توان دریافت اطلاعات اظهارنامه، انجام امور حسابداری و مالی، انجام تشریفات اظهارنامه‌های ورود موقت، ورود قطعی و صادراتی، انتخاب اظهارنامه برای ارزیابی یا معاف از ارزیابی و نیز تعیین ارزیاب را انجام داد. این سیستم، همچنین می‌تواند اطلاعات مربوط به واردکنندگان، صادرکنندگان، حق‌العمل‌کاران، کد رویه‌های مختلف گمرکی و ... را دریافت یا تغییرات لازم در خصوص اطلاعات قبلی یا حذف و اضافه نمودن اطلاعات جدید را انجام دهد.^{۱۷}

به طور خلاصه، دیگر ویژگیهای سیستم آسیکودا به شرح زیر است:

۱۵. گذشته، حال، آینده گمرک، ۱۳۷۲.

۱۶. نشریه تخصصی امور گمرکی، ش ۶۳، ۱۳۷۹.

۱۷. دارویی، ۱۳۷۸.

"طراحی سیستم به گونه‌ای است که پاسخگوی تمام نیازهای کشورهای مختلف با قوانین و مقررات متفاوت می‌باشد و می‌تواند بر اساس نیازهای یک کشور تغییرات لازم را پذیرفته و براساس آن کار کند:

- جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز و موجود در اظهارنامه‌همراه با کدهای مربوطه و ارایه در موقع نیاز .

- محاسبه ارزش کالا و حقوق و عوارض به طور خودکار.

- تعیین مجوزهای مورد نیاز برای واردات یا صادرات کالا ضمن بررسی اظهارنامه.

- تجار و حق‌العمل‌کاران می‌توانند اظهارنامه‌های خود را بر روی دیسکت ضبط و به

جای ارایه اظهارنامه کاغذی، دیسکت حاوی اطلاعات را به گمرک ارایه دهند. در مراحل پیشرفته، حق‌العمل‌کاران می‌توانند اظهارنامه خود را به طور مستقیم و از محل دفاتر خود به گمرک اظهار کنند.^{۱۸}

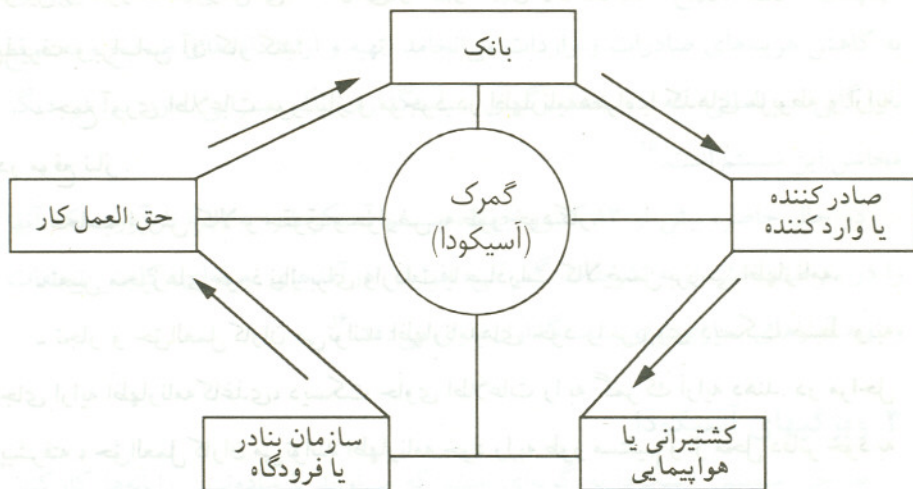
نرم‌افزار آسیکودا در انواع مختلف سخت‌افزار (ریزرایانه، رایانه کوچک، و یا رایانه‌های بزرگ) با استفاده از ساختار کارگزار - مشتری^{۱۹} به طور یکسان عمل می‌کند. داده‌های کنترل و عملیات در یک پایگاه داده‌های مرتبط با سیستم مدیریت، ذخیره می‌شوند که این سیستم همه کدهای بین‌المللی و استانداردهای مربوط به فرایند گمرکی که توسط سازمان جهانی استاندارد، سازمان جهانی گمرک و سازمان ملل ایجاد شده‌اند را در نظر می‌گیرد.^{۲۰} آسیکودا می‌تواند با دیگر سیستم‌های درگیر در تجارت که قوانین ادیفکت را رعایت می‌کنند، همان‌طوری که نمودار (۱) نشان می‌دهد، ارتباط برقرار کند.

۱۸. داریوی، ۱۳۷۸.

19. Client - Server

۲۰. فصلنامه گمرک، ۱۳۷۵، ش ۲۴، ص ۱۲.

نمودار ۱ - ارتباط گمرک با دیگر مراکز با اجرای سیستم آسیکودا

مأخذ: فصلنامه گمرک، سال ۱۳۷۵، ش ۲۴، ص ۱۲.

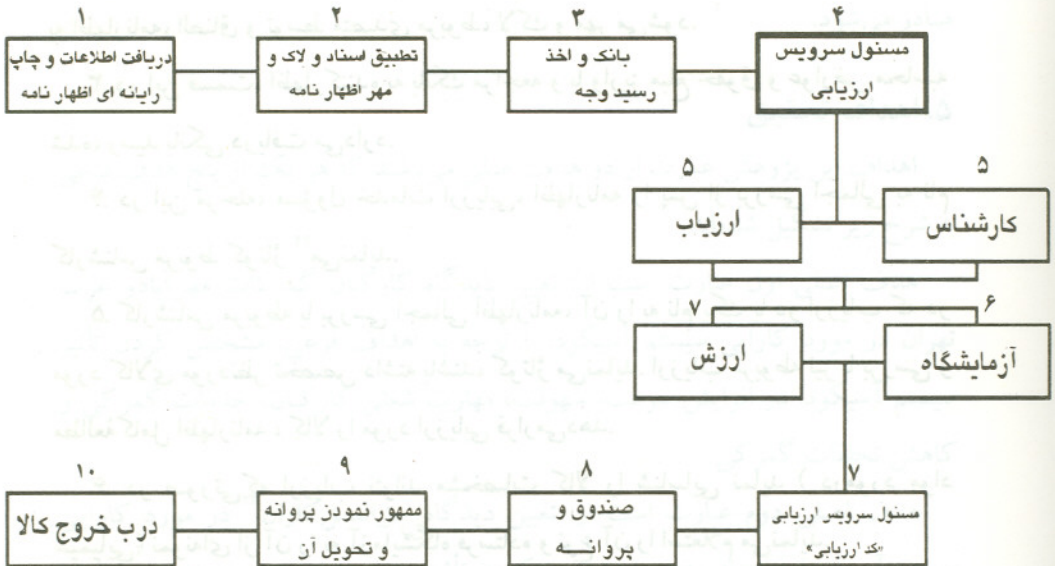
۴. آسیکودا در ایران

از زمان امضای سند اجرای طرح آسیکودا یا نگار^{۲۱} (سال ۱۳۷۵) بین گمرک جمهوری اسلامی ایران و نماینده برنامه توسعه سازمان ملل، طرح آسیکودا در ۲۰ گمرک کشور اجرا شده است و مقرر شده است تا در آینده سایر گمرکات اجرایی نیز به این سیستم مجهز شوند.

به طور خلاصه، به عنوان نمونه، گردش کار صادرات و واردات در گمرک تجاری مهرآباد با اجرای سیستم آسیکودا در نمودار (۲) نشان داده شده است.

۲۱. معادل فارسی که برای کلمه آسیکودا در نظر گرفته شده است و مخفف عبارت «نظام گمرکی آسان رایانه‌ای» می‌باشد.

نمودار ۲ - گردش کار در گمرک تجاری مهرآباد با اجرای سیستم آسیکودا

گردش کار و فعالیت‌هایی که در هر مرحله از نمودار فوق صورت می‌پذیرد، به شرح زیر است:

۱. ابتدا، اطلاعات لازم در مورد کالا دریافت شده و به سیستم رایانه‌ای ارایه می‌شود. این اطلاعات که با تنظیم و امضای اظهارنامه توسط اظهارکننده به گمرک ارایه می‌گردد، شامل؛ مبدأ کالا، نحوه حمل کالا، تعداد و نوع و وزن بار، کد کالا، ارزش و مأخذ احتساب حقوق و سود بازرگانی و مبلغ قابل پرداخت و سایر اطلاعاتی است که در مراحل بعدی مبنای کار قرار می‌گیرد. دقت در تنظیم اظهارنامه می‌تواند سرعت کار در مراحل بعدی را افزایش داده و از اتلاف وقت جلوگیری کند.

۲. در این مرحله، اسناد ضمیمه اظهارنامه که شامل مجوزهای مورد نیاز، قبض انبار، بارنامه و ... می‌باشد، مورد بررسی قرار گرفته و در صورت مشاهده عدم نقص، اسناد مذکور به اظهارنامه، الصاق و توسط متصدی مربوط، لاک و مهر می‌شود.

۳. در این قسمت، اظهارکننده به بانک مراجعه و با واریز مبلغ حقوق و عوارض محاسبه شده، رسید بانکی دریافت می‌دارد.

۴. در این مرحله، مسؤول خدمات ارزیابی، اظهارنامه را پس از بررسی اجمالی به نام کارشناس مربوط کوتاژ^{۲۲} می‌نماید.

۵. کارشناس مربوطه با بررسی اجمالی اظهارنامه، آن را به نام یک یا دو ارزیاب که در مورد کالای موردنظر تخصص داشته باشند، کوتاژ می‌نماید. ارزیاب مربوطه نیز با بررسی و مطالعه کامل اظهارنامه، کالا را مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۶. در صورتی که ارزیاب نتواند مشخصات کالا را شناسایی نماید (در مورد مواد شیمیایی) نمونه‌ای از آن را به آزمایشگاه فرستاده و نوع آن را استعلام می‌نماید.

۷. در این مرحله، ارزیاب جهت تعیین ارزش واقعی کالا، از دایره ارزش، ارزش کالا را استعلام نموده و پس از کنترل نهایی اسناد، اظهارنامه را ظهنویسی و امضا کرده و آن را به مسؤول خدمات ارزیابی ارجاع می‌دهد. مسؤول خدمات با بررسی اظهارنامه در صورت تکمیل بودن مراحل ارزیابی، آن را امضا نموده و با کدگذاری اظهارنامه، اجازه صدور پروانه را صادر می‌نماید.

۸. اظهارکننده در این مرحله، قبض پرداخت وجه به بانک را به صندوق ارایه کرده و درخواست صدور پروانه گمرکی (مجوز خروج کالا از گمرک) را می‌نماید.

۹. در این مرحله، پروانه گمرکی توسط رئیس گمرک یا قائم مقام وی مهور به مهر گمرکی شده و به صاحب کالا (یا نماینده قانونی وی) تحویل می‌شود.

۲۲. ظهنویسی اظهارنامه به نام یک کارشناس یا ارزیاب را در اصطلاح، کوتاژ گویند.

۱۰. در این مرحله، کالا در درب خروج که مستقیماً تحت نظر رییس گمرک می‌باشد، مورد بررسی اجمالی قرار گرفته و در صورت صحت مراحل ارزیابی اجازه خروج آن صادر می‌شود.

۵. اهداف تحقیق

اهداف این پژوهش عبارت از دو هدف اصلی می‌باشند که هر یک از پنج هدف فرعی به شرح زیر تشکیل شده‌اند.

هدف اصلی اول عبارت است از: تعیین دیدگاه کارکنان گمرکات مهرآباد و غرب تهران در مورد کارایی سیستم آسیکودا با توجه به اهداف فرعی: مشخص کردن تأثیر سیستم آسیکودا در افزایش سرعت، سهولت، مهارت شغلی کارکنان، خدمات گمرکی و کاهش تخلفات گمرکی.

هدف اصلی دوم عبارت است از: تعیین دیدگاه حق‌العمل‌کاران^{۲۳} در مورد کارایی سیستم آسیکودا با اهداف فرعی: مشخص کردن تأثیر سیستم در افزایش سرعت، سهولت، خدمات گمرکی و کاهش هزینه‌ها و تخلفات گمرکی.

۶. سؤالات تحقیق

در این پژوهش دو سؤال اصلی و ۱۰ سؤال فرعی مطرح است که عبارتند از:

۲۳. حق‌العمل‌کار در گمرک به شخصی (اعم از حقیقی یا حقوقی) اطلاق می‌شود که تشریفات گمرکی کالای متعلق به شخص دیگری را به وکالت از طرف آن شخص در گمرک انجام دهد. این اشخاص وقتی از طرف گمرک پذیرفته می‌شوند که پروانه مخصوص حق‌العمل‌کاری را از اداره کل گمرک تحصیل نموده باشند.

۱. آیا کارایی سیستم آسیکودا در گمرکات مهرآباد و غرب تهران از دیدگاه کارکنان مناسب است؟ با در نظر گرفتن شاخصهای افزایش سرعت، سهولت، خدمات گمرکی، مهارت شغلی و کاهش تخلفات گمرکی.

۲. آیا سیستم آسیکودا در گمرکات مهرآباد و غرب تهران از دیدگاه حق‌العمل‌کاران مناسب است؟ با استفاده از شاخصهایی از قبیل افزایش سرعت، سهولت، خدمات گمرکی و کاهش هزینه‌ها و تخلفات گمرکی.

۷. روش تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات

روش تحقیق، توصیفی^{۲۴} و از نوع پیمایشی^{۲۵} می‌باشد و جامعه آماری شامل دو گروه زیر می‌باشند: گروه اول شامل؛ کلیه کارکنان و مدیران گمرکات مهرآباد و غرب تهران و گروه دوم، شامل کلیه حق‌العمل‌کاران گمرکات فوق‌الذکر می‌باشند. شایان ذکر است که در این تحقیق، فقط ۲ گمرک از بین ۲۰ گمرک اجرایی که به سیستم آسیکودا مجهز شده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته است و با توجه به اینکه در سال ۱۳۷۸ فقط ۱۴/۵۱٪ واردات و ۲۵/۴۱٪ صادرات کشور در این گمرکات صورت پذیرفته است لذا نمی‌توان نتایج آن را در کل گمرکات تعمیم داد.

تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش به دو روش توصیفی و استنباطی صورت گرفته است. در سطح توصیفی با استفاده از مشخصه‌های آماری نظیر فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته و در سطح استنباطی از آزمونهای زیر استفاده شده است.

24. Descriptive Method

25. Survey

۱-۷. آزمون t تک متغیره: از این آزمون به منظور سنجش سؤالات اساسی پژوهش

استفاده شده است که فرمول آن به شرح زیر می‌باشد.

فرض صفر و فرض مقابل آماری آن بدین شرح است:

$$t = \frac{\bar{x} - \mu}{\frac{S_c}{\sqrt{n}}}$$

$$H_0 = \mu \leq 3$$

$$H_1 = \mu > 3$$

با توجه به اینکه پرسشنامه‌ها براساس طیف پنج درجه لیکرت^{۲۶} انتخاب شده‌اند، برای گزینه‌ها از امتیاز ۱ تا ۵ در نظر گرفته شده است که میانگین این نمرات عدد ۳ می‌باشد و با توجه به آن در صورتی که میانگین نمرات پاسخگویان به هر سؤال از عدد ۳ بیشتر باشد ($\mu > 3$) در این صورت، فرض H_0 رد می‌شود و در صورتی که از عدد ۳ کمتر باشد ($\mu \leq 3$) در این صورت، فرض H_0 پذیرفته می‌شود.

۲-۷. آزمون t با دو گروه مستقل

از این آزمون به منظور مقایسه نظرات حق‌العمل کاران و کارکنان در مورد شاخصهای

افزایش سرعت، افزایش سهولت، افزایش خدمات گمرکی و کاهش تخلفات گمرکی استفاده شده است و فرمول آن به شرح زیر می‌باشد.

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\left[\frac{(n_1 - 1)S_1^2 + (n_2 - 1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \right] \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}}$$

با توجه به در دسترس نبودن واریانس صفت مورد مطالعه، ابتدا با استفاده از ۳۵ پرسشنامه مقدماتی (۲۰ پرسشنامه حق‌العمل کاران و ۱۰ پرسشنامه کارکنان) واریانس صفت

مورد مطالعه برآورد گردیده و سپس از فرمول زیر حجم نمونه به ترتیب در دو گروه مشخص گردیده است.

$$n = \frac{Nt^2s^2}{Nd^2 + t^2S^2}$$

$$\frac{1240 \times (1/96)^2 \times (1/43)^2}{1240 \times (0/2)^2 + (1/96)^2 (1/43)^2} = 169 \quad \text{حق العمل کاران}$$

$$\frac{765 \times (1/96)^2 \times (1/21)^2}{765 \times (0/2)^2 + (1/96)^2 (1/21)^2} = 118 \quad \text{کارکنان}$$

پس از توزیع تعداد ۱۶۹ پرسشنامه بین حق العمل کاران و ۱۱۸ پرسشنامه بین کارکنان گمرکات مهرآباد و غرب تهران، به ترتیب ۱۵۰ و ۹۵ پرسشنامه از حق العمل کاران و کارکنان جمع آوری گردید که نرخ بازگشت پرسشنامه حق العمل کاران عبارت از ۸۸/۷٪ و کارکنان ۸۰/۵٪ می باشد.

۸. یافته‌های تحقیق

تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از دو پرسشنامه در دو سطح توصیفی و استنباطی صورت گرفته است.

۸-۱. سؤالات کارکنان

سؤال اول: آیا به نظر کارکنان گمرک، اجرای سیستم آسیکودا باعث افزایش سرعت انجام کارها شده است؟

جدول ۲ - توزیع میانگین نمرات کارکنان در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در افزایش سرعت انجام کارها

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۳/۲۱	۰/۸۰	۰/۰۸	۲/۶۲	۱/۶۵

$$H_0 : \mu \leq 3 \quad n = 95$$

$$H_1 : \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ بزرگتر می باشد، بنابراین فرض صفر رد می شود. به عبارت دیگر، از نظر کارکنان، اجرای سیستم آسیکودا بیش از سطح متوسط باعث افزایش سرعت انجام کارها شده است. با احتمال ۹۹٪ اجرای سیستم باعث افزایش سرعت انجام کارها شده است.

سؤال دوم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب سهولت انجام کارها شده است؟

جدول ۳ - توزیع میانگین نمرات کارکنان در خصوص تأثیر سیستم آسیکودا در ایجاد سهولت انجام کارها

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۳/۲۸	۰/۶۹	۰/۰۷	۴	۱/۶۵

$$H_0 : \mu \leq 3 \quad n = 95$$

$$H_1 : \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ بزرگتر می باشد، بنابراین فرض صفر رد می شود. به عبارت دیگر، از نظر کارکنان، اجرای سیستم آسیکودا بیش از سطح متوسط باعث افزایش سهولت انجام کارها برای کارکنان شده است. به عبارت دیگر، با احتمال ۹۹٪ اجرای سیستم باعث افزایش سهولت انجام کارها شده است.

سؤال سوم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب افزایش مهارت شغلی شده است؟

جدول ۴ - توزیع میانگین نمرات کارکنان در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در

افزایش مهارت شغلی کارکنان

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۳/۰۶	۰/۹۹	۰/۱	۰/۶	۱/۶۵

$$H_0: \mu \leq 3 \quad n = 95$$

$$H_1: \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر کارکنان، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش مهارت شغلی کارکنان شده است. با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش مهارت شغلی کارکنان شده است.

سؤال چهارم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب افزایش خدمات گمرکی شده است؟

جدول ۵ - توزیع میانگین نمرات کارکنان در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در

افزایش خدمات گمرکی

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۲/۷۶	۰/۸۵	۰/۰۹	-۲/۶۶	-۱/۶۵

$$H_0: \mu \leq 3 \quad n = 95$$

$$H_1: \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر کارکنان، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش خدمات گمرکی شده است. با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش خدمات گمرکی شده است.

سؤال پنجم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب کاهش تخلفات گمرکی شده است؟

جدول ۶ - توزیع میانگین نمرات کارکنان در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در کاهش تخلفات گمرکی

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۲/۶۲	۰/۹۲	۰/۰۹	-۴/۲	-۱/۶۵

$$H_0 : \mu \leq 3 \quad n = 95$$

$$H_1 : \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر کارکنان، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث کاهش تخلفات گمرکی شده است. با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث کاهش تخلفات گمرکی شده است.

۸-۲. سؤالات حق‌العمل کاران

سؤال اول: آیا به نظر حق‌العمل کاران گمرک اجرای سیستم آسیکودا باعث افزایش سرعت انجام کارها شده است؟

جدول ۷ - توزیع میانگین نمرات حق‌العمل کاران در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در افزایش سرعت انجام کارها

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۲/۷۲	۰/۷۶	۰/۶	-۰/۴۶	-۱/۶۴

$$H_0: \mu \leq 3 \quad n = 150$$

$$H_1: \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر ارباب رجوع، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش سرعت انجام کارها شده است. به عبارت دیگر، با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش سرعت انجام کارها شده است.

سؤال دوم: آیا اجرای سیستم آسیکودا باعث کاهش هزینه‌های صاحبان کالا شده است؟

جدول ۸ - توزیع میانگین نمرات حق‌العمل کاران در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در کاهش هزینه‌های صاحبان کالا

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۲/۲۵	۰/۹۶	۰/۸	-۰/۹۴	۱/۶۴

$$H_0: \mu \leq 3 \quad n = 150$$

$$H_1: \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر ارباب رجوع، اجرای

سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط موجب کاهش هزینه‌های صاحبان کالا شده است. به عبارت دیگر، با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط موجب کاهش هزینه‌های صاحبان کالا شده است.

سؤال سوم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب سهولت انجام کارها برای حق‌العمل کاران شده است؟

جدول ۹ - توزیع میانگین نمرات حق‌العمل کاران در خصوص تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در ایجاد سهولت انجام کارها برای حق‌العمل کاران

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۳/۰۰	۰/۸۲	۰/۰۷	۰	۱/۶۴

$$H_0 : \mu \leq 3 \quad n = 150$$

$$H_1 : \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر ارباب رجوع، اجرای سیستم آسیکودا در سطح متوسط باعث افزایش سهولت انجام کارها برای حق‌العمل کاران شده است. با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا در سطح متوسط باعث افزایش سهولت انجام کارها برای حق‌العمل کاران شده است.

سؤال چهارم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب افزایش خدمات گمرکی شده است؟

جدول ۱۰ - توزیع میانگین نمرات حق‌العمل کاران در خصوص تأثیر اجرای سیستم

آسیکودا در افزایش خدمات گمرکی

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۲/۶۹	۰/۹۰	۰/۰۷	-۴/۴۳	-۱/۶۴

$$H_0 : \mu \leq 3 \quad n = 150$$

$$H_1 : \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر ارباب رجوع، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش خدمات گمرکی شده است. با احتمال ۹۵٪ اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث افزایش خدمات گمرکی شده است.

سؤال پنجم: آیا اجرای سیستم آسیکودا سبب کاهش تخلفات گمرکی شده است؟

جدول ۱۱ - توزیع میانگین نمرات حق‌العمل کاران در خصوص تأثیر اجرای سیستم

آسیکودا در کاهش تخلفات گمرکی

میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	t محاسبه شده	t بحرانی
۲/۷۱	۰/۹۸	۰/۰۸	-۳/۶۲	-۱/۶۴

$$H_0 : \mu \leq 3 \quad n = 150$$

$$H_1 : \mu > 3$$

با توجه به اینکه t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود. به عبارت دیگر، از نظر ارباب رجوع، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث کاهش تخلفات گمرکی شده است. با احتمال

۹۵٪، اجرای سیستم آسیکودا کمتر از سطح متوسط باعث کاهش تخلفات گمرکی شده است.

جدول ۱۲ - مقایسه نظرات کارکنان و حق‌العمل‌کاران در مورد افزایش سرعت، افزایش سهولت و افزایش خدمات گمرکی و کاهش تخلفات گمرکی

P	t	کارکنان		حق‌العمل‌کاران		
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۰۰	۴/۷۸	۰/۷۹۹	۳/۲۰	۰/۷۵۸	۲/۷۲	۱
۰/۰۰۶	۲/۷۹	۰/۶۹	۳/۲۷	۰/۸۲	۳	۲
۰/۵۳۵	۰/۶۲	۰/۸۵	۲/۷۶	۰/۹۰	۲/۶۸	۴
۰/۴۹۰	۰/۹۶	۰/۹۲	۲/۶۲	۰/۹۸	۲/۷۱	۵

با توجه به اینکه t مشاهده شده در خصوص سرعت و سهولت از مقدار بحرانی در سطح خطای ۵٪ بزرگتر می‌باشد، بنابراین، بین نظرات حق‌العمل‌کاران و کارکنان تفاوت وجود دارد اما t مشاهده شده در خصوص خدمات گمرکی و کاهش تخلفات، در سطح خطای ۵٪ کوچکتر می‌باشد، بنابراین بین نظرات حق‌العمل‌کاران و کارکنان تفاوت وجود ندارد. همانگونه که از جدول فوق استنباط می‌شود، هر دو گروه کارکنان و حق‌العمل‌کاران در مورد عدم تأثیر سیستم در افزایش خدمات گمرکی و کاهش تخلفات گمرکی نظر یکسان دارند. نمودار (۳) توزیع نظرات حق‌العمل‌کاران و کارکنان در مورد شاخص‌های مربوط را نشان می‌دهد.

نمودار ۳ - توزیع نظرات حق‌العمل‌کاران و کارکنان در مورد افزایش سرعت، سهولت و

خدمات گمرکی و کاهش تخلفات

جمع‌بندی و ملاحظات

در این مقاله سعی گردید تا کارایی سیستم آسیکودا در گمرکات کشور مورد ارزیابی قرار گیرد و در این رابطه، از یک سو، نظرات کارکنان و مدیران به عنوان معریان طرح و از سوی دیگر، از نظرات حق‌العمل‌کاران به عنوان گیرندگان خدمات این طرح، استفاده گردید.

با توجه به اینکه این مطالعه صرفاً مربوط به دو گمرک از بین ۲۰ گمرک مجهز شده به سیستم آسیکودا می‌باشد و با توجه به اینکه در سال ۱۳۷۸ تنها ۲۵/۴۱٪ صادرات و ۱۴/۵۱٪ واردات کشور از این گمرکات صورت گرفته است، در کل نمی‌توان نتایج این تحقیق را به سایر گمرکات تعمیم داد. همانگونه که یافته‌های تحقیق نشان داد، طبق جداول (۱ تا ۵) از دیدگاه کارکنان، سیستم آسیکودا فقط در مورد شاخصهای افزایش سرعت و سهولت بیش از سطح متوسط و در مورد شاخصهای افزایش خدمات گمرکی و مهارت شغلی کارکنان و کاهش تخلفات گمرکی، کمتر از سطح متوسط مؤثر بوده است.

همچنین مطابق یافته‌های جداول (۶ تا ۱۰) به نظر حق‌العمل‌کاران، سیستم آسیکودا در مورد شاخصهای افزایش سرعت، افزایش سهولت، افزایش خدمات گمرکی و کاهش هزینه‌ها و تخلفات گمرکی کمتر از سطح متوسط مؤثر بوده است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین نظرات کارکنان و حق‌العمل‌کاران در مورد شاخصهای افزایش سرعت و سهولت تفاوت وجود دارد که به نظر می‌رسد کارکنان به دلیل اینکه خود ارایه دهندگان خدمات می‌باشند، معتقد به تأثیر مثبت سیستم در افزایش سرعت و سهولت انجام کارها هستند که بررسی بیشتر در این مورد پیشنهاد می‌گردد.

یافته‌های تحقیق حاضر بیانگر این است که از دیدگاه هر دو گروه مورد مطالعه، تأثیر سیستم آسیکودا در مورد شاخص کاهش تخلفات گمرکی، کمتر از سطح متوسط می‌باشد.

به نظر محققین، وجود تخلفات ناشی از چهار دلیل عمده زیر می‌باشد:

الف. وجود قوانین مبهم و ناکارا

ب. فقدان نظام اطلاع‌رسانی شفاف و صریح

ج. فقدان نظام شایسته‌سالاری به ویژه در انتخاب مدیران

د. عدم توجه به نیازهای روحی و مادی کارکنان.

نگاهی گذرا به موارد فوق به ویژه دو مورد آخر، نقش مؤثر و غیرقابل انکار عامل انسانی در پویایی سازمان را بیشتر نمایان می‌سازد. باید توجه داشت که انسان موجودی است متغیر و بسیار پیچیده که عدم توجه به آن مانع بزرگی بر سر راه اجرای هر طرحی در سازمان می‌باشد.

سازمان گمرک به عنوان مرزبان اقتصادی کشور، نقش کنترل و نظارت بر جریان تجارت خارجی را برعهده داشته و به تبع آن، کارکنان گمرک دارای وظایف حساسی در نیل به اهداف سازمانی می‌باشند. عدم توجه به نیازهای روحی و مادی کارکنان از یک سو، و کارکردن در محیطی با جریان عظیم سرمایه‌های در گردش و وجود منافع برای صاحبان کالا در گمرکات، از سوی دیگر، می‌تواند باعث بروز بسیاری از مشکلات، بویژه بروز تخلفات گردد.

به طور خلاصه، زمانی که سازمان در برآوردن نیاز کارکنان و همسو کردن اهداف فردی و سازمانی ناتوان باشد، واضح است که کارکنان در جهت نیل به اهداف خود تلاش خواهند کرد. در چنین سازمانی، اجرای هر طرحی با موانع و مشکلات متعدد مواجه خواهد شد زیرا کارکنان، مدیریت را در نیل به اهداف سازمانی، به ویژه زمانی که این اهداف مغایر با اهداف فردی آنان باشد، یاری نخواهند کرد و شاید بتوان گفت از دید جامعه مورد مطالعه، عدم تأثیر اجرای سیستم آسیکودا در مورد شاخص‌های مورد نظر نیز ناشی از عدم توجه به رکن اصلی سازمان یعنی کارکنان می‌باشد.

منابع

۱. آئین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی ایران، مصوب سال ۱۳۵۱.
۲. دارویی، ح. ۷۹-۱۳۷۸. آسیکودا. نشریه تخصصی امور گمرکی ایران. شماره‌های ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۴۰. تهران: روابط عمومی گمرک ایران.
۳. سالنامه بازرگانی خارجی جمهوری اسلامی ایران، صادرات. ۱۳۷۸. تهران: دفتر آمار و خدمات ماشینی گمرک ایران.
۴. سالنامه بازرگانی خارجی جمهوری اسلامی ایران، واردات. ۱۳۷۸. تهران: دفتر آمار و خدمات ماشینی گمرک ایران.
۵. ✓ فصلنامه گمرک. ۱۳۷۵، مبادله الکترونیکی اطلاعات در تجارت و آسیکودا، فصلنامه گمرک، شماره ۲۳ و ۲۴ صص ۱۳-۸.
۶. گمرک: گذشته، حال، آینده، ۱۳۷۲. دفتر آموزش و تحقیقات گمرک ایران.
۷. روابط عمومی گمرک ایران، نشریه تخصصی امور گمرکی ایران، شماره‌های ۶۳ و ۱۰۷، ۱۳۸۰.

8. www.asycuda.org/aboutas.htm

9. www.asycuda.org/programme.htm